

Motion

1977/78:1271

av Grethe Lundblad m. fl.
om åtgärder för bättre kostvanor

Vår dagliga kost är livets bränsle och en viktig utvecklingsfaktor för kropp och själ.

För barn och ungdom är kosten grundläggande för deras fysiska utveckling. Men kosten kan, särskilt för vuxna och äldre, bli en bland andra sjukdomsorsaker, om den är felaktig eller för kraftig. Detta är fallet i ökande utsträckning.

Ständigt förbättrade kunskaper om samspelet mellan kost, fysik och hälsa samt ökade möjligheter att undersöka sammansatta livsmedel har medfört att kostfrågor alltmer diskuteras och att krav förs fram på att uppnå förbättringar i det svenska kosthålllet, utan att därför åsidosätta hänsyn till smak och matglädje.

Livsmedelskonsumtion och näringsinnehåll

Vi vet inte mycket om hur livsmedelskonsumtionen växlar i olika grupper med varierande behov, t. ex. hårt kroppsarbetande personer, personer med mera stillasittande arbete, barn och pensionärer. Däremot finns det en god statistik om vår konsumtion av livsmedel i stort sett. Detta gäller speciellt sådana livsmedel som är baserade på jordbrukets råvaror och framställda i Sverige. För dessa livsmedel är ofta vägen från produktion till konsumtion relativt kort och snabb.

Det ökade intresset för kostens näringsinnehåll har sin grund i såväl ökat intresse för förebyggande hälsovård som ökad konsumentupplysning och prismedvetenhet samt i någon mån estetiska skäl med hänsyn till vår kroppsvikt.

Kring utvecklingen av kostens näringsinnehåll i vad angår energitillförsel, protein-, fett- och kolhydrattillförsel har statens jordbruksnämnd gjort en sammanställning för åren 1960–1976. Den visar att energiförbrukningen genom livsmedelskonsumtion per person och dag ökade med 2 % under dessa år och att man kunde notera en ökning av mera lyxbetonade varor, t. ex. choklad- och konfektyrvaror och kaffebröd och en minskning av smör, potatis, socker m. m. Under åren 1974–1976 har det skett en kraftig konsumtionsökning av kött och fläsk. Ser man på hur vårt kosthåll fördelar sig på olika produkter och hur det påverkar energi-, protein- och fettillförseln så får man bl. a. följande fördelning.

Av kaloriintaget har bröd och spannmålsprodukter största andelen med 24 %, därefter köttvaror 14 %, matfett 10 % och mjölk 9 %. Sockret har

minskat sin roll som energikälla.

När det gäller proteintillförseln ligger kött och köttvaror främst med 26 %, mjölk med 20 % och bröd- och spannmålsprodukter med 20 %.

Konsumtionen av grönsaker, frukt och bär samt fisk och potatis och potatisprodukter är rätt liten, trots dessa livsmedels billiga pris i förhållande till näringsvärdet. Av energi-, protein- och fettillförseln utgör dessa livsmedelsprodukter följande andelar:

	<i>Energi</i>	<i>Protein</i>	<i>Fett</i>
Grönsaker, frukt och bär	8 %	6 %	2 %
Fisk	2 %	7 %	2 %
Potatis- och potatisprodukt.	5 %	4 %	0 %

Vid fettillförseln ligger matfett i täten med 36 %, därefter kött- och köttvaror med 26 % och mjölk med 9 %.

Kosthållet har som ovan sagts mycket stor betydelse för vår hälsa och vårt välbefinnande, och därför har man med bl. a. ökad konsumentupplysning, mera forskning kring sammansättning av och näringspunkter på livsmedel samt mera märkning av livsmedel startat en diskussion om på vilket sätt de rön som framtagits av forskare och experter skall nå ut till konsumenterna. Det gäller inte endast protein-, vitamin- och energinnehåll, utan även rikedom på fibrer och olika spårämnen. Såväl internationellt som i Sverige har ett ökat intresse för dessa frågor medfört ökade samhällsinsatser.

Nordiska initiativ

De övriga nordiska länderna har ett kosthåll som i sina huvuddrag är likt det svenska, dock med någon speciell nationell inriktning mot t. ex. fisk och grönsaker. I Danmark har den nya livsmedelslagstiftningen även fått en klar inriktning på sundhetsmässiga faktorer och informationer om dessa.

I Norge har regeringen med stortingsmedling nr 32 1975/76, "Om norsk ernärings- och matforsyningspolitik", tagit ett samlat program för hur hälso- och sundhetssynpunkter skall påverka livsmedelsförsörjning samt lagstiftning kring livsmedelsproduktion och livsmedelskontroll. Som medel i sina strävanden nämner den norska regeringen jordbrukspolitiken och fiskeripolitiken, prispolitik, subventioner, samarbete med näringslivet, påverkan på distribution och marknadsföring, utbildning av bl. a. personal för storhushåll, forskning, undervisning och upplysning samt lagstiftning. Man fastlägger de olika departementens ansvar och föreslår förstärkning av rådgivningsorgan för näringsfrågorna samt ett interdepartementalt samordningsorgan.

Näringsbevakning i Sverige

I Sverige är insatser för kostupplysning, näringsforskning, livsmedelsproduktion- och lagstiftning samt prispolitik kring livsmedel splittrade på många myndigheter och institutioner.

Socialstyrelsens nämnd för hälsoupplysning har förutom informationskampanjer kring tobak, narkotika, sex- och samlevnad även haft en kost- och motionskampanj och bedrivit upplysningsverksamhet i kostfrågor. Kampanjer om kost- och motion t. ex. "Börja dagen bättre" har rönt stor uppmärksamhet även internationellt, men kritik har också riktats mot vissa aktiviteter t. ex. reklam förökad bröd- och mjölk konsumtion. Kostupplysningen har fått en låg prioritering i förhållande till nämndens arbete med frågor som är av mera direkt medicinsk karaktär.

Nämnden har önskat göra ett långsiktigt åtgärdsprogram för att förbättra befolkningens kost- och motionsvanor men har inte i år av socialministern direkt föreslagits få medel för detta. Tvärtom har socialstyrelsen uppmanats överväga möjligheterna att rationalisera nämndens verksamhet. Nämnden för hälsoupplysning har föregående budgetår disponerat ca 2 milj. kr. för sin verksamhet.

Statens livsmedelsverk bedriver forsknings-, upplysnings- samt kontrollverksamhet beträffande livsmedel. Enligt livsmedelslagen från 1971 och dess följdförfattningar utövar verket i samarbete med hälsovårdsnämnder och länsstyrelser den centrala tillsynen över framställning, förpackning och saluhållande av livsmedel. Livsmedelsverket kan också enl. 7 § livsmedelslagen – om det är av särskild betydelse för att tillgodose konsumenternas intresse från hälso- eller näringssynpunkt – föreskriva bestämd sammansättning av eller beskaffenhet hos livsmedlet. Livsmedelsverket har alltså lagliga möjligheter att även sett från näringssynpunkt påverka producenter av livsmedel, och man har föreskrivit bestämd standard för vissa livsmedel.

Livsmedelsverket disponerar ca 7 milj. kr. för forskning och information kring näringsfrågor och har bl. a. ett speciellt näringslaboratorium och ett toxikologiskt laboratorium. Cheferna har där professors ställning. Näringslaboratoriet ger råd och anvisningar i näringsfrågor, publicerar kosttabeller och kostrekommendationer samt undersöker livsmedlens sammansättning och beskaffenhet. Livsmedelsverkets informationsenhet utger tidskrifter, broschyrer och annat informationsmaterial om mat.

Konsumentverkets verksamhet på kostområdet är begränsad till vissa hushållsekonomiska undersökningar där livsmedel ingår. Det bevakar livsmedelsreklamen i fråga om vilseledande uppgifter och bedriver även allmän utredningsverksamhet beträffande kosthåll. Det är icke möjligt att särskilja konsumentverkets kostnader för verksamhet med livsmedelsfrågor från kostnaderna för verkets övriga konsumentstödande uppgifter.

Forskning i näringsfrågor kring kosten sker i stor utsträckning inom livsmedelsindustrin, bl. a. i anslutning till olika provkök, dessutom hos producenter av färdig mat, t. ex. vid Kooperativa Förbundet, vid jordbruks-

kooperativa företag såsom Scan, Arla och Semper samt vid Findus m. fl. Dessa industrier producerar också reklam- och informationsmaterial. Här bör speciellt uppmärksammas KF:s mångåriga forskning och information kring Kostcirkeln och Matpyramiden, som pläderat för en mera näringsriktig och allsidigt sammansatt kost, utan reklamslag.

Fyra professorer i näringslära, placerade vid universiteten i Lund, Uppsala, Göteborg och Umeå, bedriver också forskning i kostfrågor, med inriktning på bl. a. livsmedelsteknologi, internationella livsmedelssituationen och kostanalyser.

Utbildningen av hushållslärare, storhushållspersonal, barnsjuksköterskor och barnsköterskor har som viktiga moment kunskaper om näringsinnehållet i kosten. I grundskolan och inom vissa gymnasielinjer ger undervisningen i hemkunskap en orientering om grundläggande näringslära, även om det inte blir fråga om djupare kunskaper. Endast inom ett par livsmedelstekniska gymnasielinjer ges rikhaltig undervisning i näringsfrågor.

Livsmedelskonsumtion och prissättning

För hela den svenska befolkningen är en mera näringsriktig, giftfri och allsidig kost en viktig målsättning. Alla nuvarande insatser till trots finns det fortfarande allvarliga brister från närings synpunkt vid produktion och konsumtion av livsmedel.

Vi förbrukade år 1976 för nära 38 miljarder kr. livsmedel (exkl. starksprit, vin, öl och läskedrycker) och därav utgör förädlade varor dvs. djupfrysta och konserverade produkter eller färdiglagad mat en ständigt ökande del. Därför har förutom upplysning och information till konsumenterna även en effektiv producentpåverkan stor betydelse för vårt folkhushåll och vår folkhälsa.

Även om inte statistiken kring vår livsmedelskonsumtion är relaterad till olika gruppers och personers behov så kan man med fog påstå att det finns ett stort behov av en ökad reklamfri kostupplysning, som präglas av objektivitet och allsidighet men också av måttfullhet. Enstaka forskningsrön eller moderiktningar inom livsmedelsområdet bör inte få medföra drastiska och ensidiga ändringar i kostupplysningen. Därför bör en ständig utveckling och anpassning av kostupplysningen ske med hänsyn till aktuella kunskaper om näringsfysiologi och modern livsmedelsteknologi.

Vid prissättning på våra baslivsmedel och vid beslut om olika avgifter på och bidrag till livsmedel söker man, förutom att tillförsäkra jordbrukarna ett rimligt pris för sitt arbete, att i förhållande till efterfrågan reglera överproduktion eller varubrist och att reglera export och import. För att inte störa denna funktion för priset kan man endast i mindre grad utnyttja priset för reglering av konsumtionen med hänsyn till näringsriktighet.

Däremot kan de subventionsbelopp som på senare år införts för att förbilliga viktiga livsmedel, speciellt för barnfamiljer men även för låginkomsttagare, regleras med hänsyn till deras betydelse för konsumenterna,

även med hänsyn till kostens näringsinnehåll, vilket också i någon mån skett.

Det är naturligtvis för konsumenterna en brist att inte grönsaker, frukt och bär ingår i den prisreglerade och prisstoppade sektorn och därför inte erhållit del av de årliga miljardbelopp som utgått i subvention till livsmedel. Fr. o. m. detta år kommer dock även färsk fisk att bli föremål för prissättning och prisreglering, efter förhandlingar.

Även om det inte är möjligt att helt samla beslutsfunktionerna för detta stora område så borde åtminstone kostupplysning och livsmedelskontroll samt näringsforskning få ett gemensamt språkrör utåt mot allmänheten och alla samhällets institutioner.

Dessa frågor borde närmare övervägas av regeringen, som borde ha ett speciellt rådgivande organ i näringsfrågor till sin hjälp vid de svåra avvägningar som ofta kan behöva göras. Man måste förutom till näringsriktighet också ta hänsyn till produktens användbarhet för olika grupper – barn, arbetare med smörgåslåda, pensionärer etc. – och till möjligheten att inköpa livsmedel i olika delar av landet.

Förslag

Vi vill föreslå följande insatser för att tillfredsställa konsumenternas väsentliga behov av näringsriktiga livsmedel till billiga priser:

1. Regeringen bör förelägga riksdagen ett samlat program för hur produktion, marknadsföring, prisreglering och prissubventioner av livsmedel samt kostupplysning och livsmedelskontroll bättre kan samordnas för att öka näringsinnehållet i kosten i syfte att förbättra folkhälsan och öka välbefinnandet i alla befolkningsgrupper.

2. Kostupplysning i samhällets regi bör vara fri från kommersiella inslag och präglas av allsidighet samt balans mellan olika branschintressen.

3. Brett upplagda kostundersökningar bör ske successivt med hänsynstagande till konsumenternas yrken, ålder och hemvist. Dessa undersökningar bör skapa bättre underlag för kostrekommendationer och information.

4. Ett centralt råd för näringsfrågor bör skapas med anknytning till något centralt verk som har kunnsighet och resurser på närings- och livsmedelsområdet. Rådet bör få en rådgivande och förslagsgivande funktion till regeringen, olika verk och institutioner samt berörda branscher inom näringslivet. Inom rådet bör bl. a. säkras representation för konsumenterna, för hälsovårdande myndigheter, för livsmedelsindustrin och näringsforskningen.

Hemställen

Undertecknade får härmed hemställa
att riksdagen ville besluta ge regeringen till känna vad som i denna
motion anförts om åtgärder för bättre kostvanor.

Stockholm den 24 januari 1978

GRETHE LUNDBLAD (s)

HANS ALSÉN (s)

LENA ÖHRSVIK (s)

ESSEN LINDAHL (s)

MAJ BRITT THEORIN (s)

MARGIT SANDÉHN (s)